

Beata Warzecha

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

**NAZWY NIEOFICJALNE ŻEŃSKICH ZGROMADZEŃ
ZAKONNYCH I ICH CZŁONKIŃ W POLSCE**

Artykuł¹ ten jest kontynuacją badań nad nazwami żeńskich zgromadzeń zakonnych² i pisząc go, kieruję się założeniami, które postawiłam sobie, pracując nad wcześniejszym tematem, obejmującym nazwy jednoczłonowe. Tym razem przedmiotem analizy zostały objęte dwu- i kilkuczłonowe nieoficjalne (potoczne, obiegowe) nazwy żeńskich zgromadzeń zakonnych istniejących współcześnie w Polsce. Zamierzam opisać ich budowę i sposoby tworzenia oraz wyłonić pewne charakterystyczne dla tej kategorii onimów modele nominacyjne. Jako źródło posłużył mi wydany w 2002 r. nakładem KAI *Leksykon zakonów w Polsce* pod red. Bogumiła Łozińskiego³. Zawiera on zbiór nazw męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych oraz świeckich instytutów życia konsekrowanego: w tym 149 nazw wspólnot żeńskich (jedno- i kilkuczłonowych)⁴.

Nazwy dwu- lub więcejskładnikowe występują jako grupy imienne, złożone z rzeczownika (w funkcji członu głównego) i przydawki rzeczownej, dopełniaczowej, przymiotnej i przyimkowej (w funkcji członu określającego). Większość konstrukcji dwu- i kilkuskładnikowych została utworzona w formie skróconej z nazw oficjalnych, ze zmianami paradygmatycznymi dostosowanymi do mianownikowej formy nazw potocznych, podczas gdy w nazwach oficjalnych mają formę dopełniaczową. Cha-

¹ Składam serdeczne podziękowania Pani prof. Marii Malec za zyczliwość, poświęcony czas, pomoc i cenne uwagi podczas pracy nad tekstem.

² Warzecha B., 2013, *Nazwy nieoficjalne męskich zgromadzeń zakonnych i ich członków w Polsce*, „Język Polski” XCIII, s. 196–205.

³ Podstawą opisu nazw poszczególnych wspólnot była ankieta opracowana przez KAI. *Leksykon...* nie zawiera podmiotów, które uznały, że jest jeszcze za wcześnie, by ich obecność w Polsce określić mianem działalności [Łoziński 2002: 11].

⁴ Całość obejmuje 238 jednostek, w tym: 60 męskich, 149 żeńskich i 29 nazw instytutów świeckich.

rakterystyczne dla tych nazw jest występowanie w pozycji członu określającego nazw obcojęzycznych oraz wyjątkowo jednej nazwy całkowicie obcej, łacińskiej.

Ugrupowanie tego typu nazw przedstawiam z punktu widzenia członu głównego (określanego), który może pochodzić od apelatywu oznaczającego: 1. status zakonniczy, 2. jednoczłonową nazwę potoczną zgromadzenia, 3. religijnego czciciela oraz 4. charakter instytucjonalny wspólnoty. W obrębie tych grup szereguję nazwy z uwagi na charakter członu określającego, według schematu:

- A. człon określany + przydawka przymiotna,
- B. człon określany + przydawka dopełniaczowa,
- C. człon określany + przydawka przymikowa,
- D. człon określany + przydawka rzeczowna w związku zgody.

Językową i kulturową charakterystykę członu określającego dają w poszczególnych nazwach poniższego opisu, w którym omawiam nazwy zgromadzeń (zbiorowości) zakonnych występujące w formie pluralnej (zbiorowej) i od nich pochodne nazwy pojedynczych członkiń zgromadzeń mające postać singularną⁵. Po przecinku objaśniam człon określający nazwę: jego podstawę poprzez wskazanie wyrazu motywującego wraz z jego konotacją historyczno-kulturową oraz formant tworzący nazwę, po czym kolejno zamieszczam (dla porównania) oficjalną nazwę pełną.

1. Człon określany od wyrazu oznaczającego status zakonniczy: *siostra, kanoniczka*

A. **siostry apostołskie św. Jana**; siostra apostołska św. Jana, z przydawką przymiotną od przymiotnika *apostołski* i przydawką dopełniaczową od zestawienia *święty Jan* (od św. Jana Ewangelisty, patrona zgromadzenia) – Siostry Apostołskie Zgromadzenia Świętego Jana;

siostry białe; siostra biała, z przydawką przymiotną od przymiotnika *biały* (od koloru habitu noszonego przez zakonnice) – Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Najświętszej Marii Panny Królowej Afryki;

siostry kontemplacyjne; siostra kontemplacyjna, z przydawką przymiotną od przymiotnika *kontemplacyjny*, ten od apelatywu *kontemplacja* – Siostry Kontemplacyjne Zgromadzenia Świętego Jana;

małe siostry; mała siostra, z członem określanym wyjątkowo na drugiej pozycji, z przydawką przymiotną od przymiotnika *mały* na pierwszej pozycji – Zgromadzenie Małych Sióstr Jezusa;

⁵ Por. uwagi R. Kucharzyk: „Nazwy pluralne pojawiają się głównie wtedy, gdy desygnat tworzy pewną zbiorowość złożoną z licznych elementów. [...] Człowiek rzadko wyodrębnia – także językowo – w tych zbiorach pojedyncze elementy. Z tego powodu wyrazy nazywające takie desygnaty wykazują predyspozycje do przechodzenia do kategorii pluralia tantum” [Kucharzyk 2010: 155–156].

siostry szensztackie, siostra szensztacka, z przydawką przymiotną od przymiotnika *szensztacki*, ten od nazwy dzielnicy *Schönstatt* (w mieście Vallendar w Niemczech, miejsca założenia) – Szensztacki Instytut Sióstr Maryi;

siostry szpitalne, siostra szpitalna, z przydawką przymiotną od przymiotnika *szpitalny*, ten od apelatywu *szpital* – Zgromadzenie Sióstr Szpitalnych od Najświętszego Serca Jezusa;

ubogie siostry św. Klary; uboga siostra św. Klary, z członem określanym wyjątkowo na drugiej pozycji, z przydawką przymiotną od przymiotnika *ubogi* na pierwszej pozycji i przydawką dopełniaczową od zestawienia *święta Klara* na trzeciej pozycji (ok. 1193–1253, założycielka zgromadzenia) – Zakon Świętej Klary;

B. kanoniczki Ducha Świętego; kanoniczka Ducha Świętego, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Duch Święty* (zgromadzenie to jest szczególnie powierzone opiece Ducha Świętego) – Zgromadzenie Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia;

siostry Bożego Serca Jezusa; siostra Bożego Serca Jezusa, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Boże Serce Jezusa* – Zgromadzenie Sióstr Bożego Serca Jezusa;

siostry Duszy Chrystusowej; siostra Duszy Chrystusowej, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Dusza Chrystusowa* (celem działalności zgromadzenia jest szerzenie kultu Najświętszej Duszy Chrystusa i troska o ludzkie dusze) – Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Duszy Chrystusa Pana;

siostry Imienia Jezus; siostra Imienia Jezus, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Imię Jezusa* – Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Imienia Jezus pod opieką Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych;

siostry Jezusa Miłosiernego; siostra Jezusa Miłosiernego, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Jezus Miłosierny* – Zgromadzenie Sióstr Jezusa Miłosiernego;

siostry św. Józefa; siostra św. Józefa, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *święty Józef* (od św. Józefa, patrona zgromadzenia) – Zgromadzenie Sióstr św. Józefa;

siostry „Wspólnej Pracy” od Niepokalanej Maryi; siostra „Wspólnej Pracy” od Niepokalanej Maryi, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *„Wspólna Praca”* i przydawką przyimkową od zestawienia *Niepokalana Maryja* (od Maryi, patronki zgromadzenia) z przyimkiem *od* – Zgromadzenie Sióstr „Wspólnej Pracy” od Niepokalanej Maryi;

siostry św. Józefa z Cluny; siostra św. Józefa z Cluny, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *święty Józef* (od św. Józefa Oblubieńca Maryi, patrona zgromadzenia) i przydawką przyimkową od nazwy miejscowej *Cluny* (miejscowość we Francji, w której znajdował się dom generalny i nowicjat zgromadzenia) z przyimkiem *z* – Zgromadzenie Sióstr św. Józefa z Cluny;

siostry miłosierdzia; siostra miłosierdzia, z przydawką dopełniaczową od wyrazu *miłosierdzie* – Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo;

siostry Maryi Niepokalanej; siostra Maryi Niepokalanej, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Maryja Niepokalana* – Zgromadzenie Sióstr Maryi Niepokalanej;

siostry Matki Bożej Miłosierdzia; siostra Matki Bożej Miłosierdzia, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Matka Boża Miłosierdzia* – Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia;

siostry Matki Bożej Nieustającej Pomocy; siostra Matki Bożej Nieustającej Pomocy, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Matka Boża Nieustająca Pomocy* – Zgromadzenie Sióstr Miłości Naszej Pani Dobrej i Nieustającej Pomocy;

siostry Najświętszego Serca Jezusowego; siostra Najświętszego Serca Jezusowego, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Najświętsze Serce Jezusa* – Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Serca Jezusowego;

siostry Niepokalanego Serca Maryi; siostra Niepokalanego Serca Maryi, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Niepokalane Serce Maryi* – Zgromadzenie Sióstr Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny;

siostry Opatrzności Bożej; siostra Opatrzności Bożej, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Opatrzność Boża* – Zgromadzenie Sióstr Opatrzności Bożej;

siostry Rodziny Maryi; siostra Rodziny Maryi, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Rodzina Maryi* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi;

siostry Świętej Rodziny; siostra Świętej Rodziny, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Święta Rodzina* – Instytut Zakonny Świętej Rodziny z Bordeaux;

C. **siostry od Aniołów**; siostra od Aniołów, z przydawką przyimkową od rzeczownika *Aniołowie*, z przyimkiem *od* – Zgromadzenie Sióstr od Aniołów;

siostry od św. Doroty; siostra od św. Doroty, z przydawką przyimkową od imienia *Dorota* (od patronki zgromadzenia św. Doroty, zm. ok. 300 r.), z przyimkiem *od* – Siostry Nauczycielki od św. Doroty Córki Najświętszych Serc;

siostry z Lasek; siostra z Lasek, z przydawką przyimkową od nazwy miejscowej Laski (miejscowość koło Warszawy, gdzie siostry prowadzą swoją działalność), z przyimkiem *z* – Siostry Franciszkanek Służebnice Krzyża; zob. też: **franciszkanek służebnice Krzyża**;

siostry de Notre Dame; siostra de Notre Dame, nazwa hybrydalna łącząca człon określany motywowany przez wyraz polski z przydawką przyimkową w języku francuskim, od zestawienia *Notre Dame* ‘Nasza Pani’ z przyimkiem *de*. (zgromadzenie powołane w 1833 r. w oparciu o duchowość i regułę Zakonu Kanoniczek Regularnych św. Augustyna de Notre Dame przyjęło również w nieco zmienionej formę nazwę, która związana jest z oddaniem go pod opiekę Matki Bożej – Notre Dame)⁶ – Zgromadzenie Sióstr Szkolnych de Notre Dame;

⁶ Por. ruda_parafianin.republika.pl/swi/p/piotrfo.htm [dostęp: 30.05.2013].

D. **siostry kamilianki**; siostra kamilianka, z przydawką rzeczowną *kamilianki* od imienia *Kamil* (od patrona zgromadzenia św. Kamila 1550–1614), z przyrostkiem *-ianka*, w lm. *-ianki* – Zgromadzenie Córek Świętego Kamila;

siostry Sacré Coeur; siostra Sacre Coeur, nazwa hybrydalna łącząca człon określany motywowany przez wyraz polski z przydawką rzeczowną w języku francuskim, od nazwy kościoła *Sacré Coeur* (w Paryżu, którego powstanie związane jest z objawieniami św. Małgorzaty, czcicielki Serca Jezusowego) – Zgromadzenie Najświętszego Serca Jezusa – *Sacré Coeur*;

siostry służebnice Wynagrodzicielki; siostra służebnica Wynagrodzicielka, z przydawką rzeczowną, od zestawienia *służebnica Wynagrodzicielka* – Siostry Służebnice Wynagrodzicielki Najświętszego Serca Jezusa;

2. Człon określany od jednoczłonowej potocznej nazwy zgromadzenia (boromeuszki, dominikanki, elżbietanki itd.⁷)

A. **boromeuszki mikołowskie**; boromeuszka mikołowska, z przydawką przymiotną od przymiotnika *mikołowski*, ten od nazwy miejscowości *Mikołów* (w archidiecezji katowickiej, gdzie znajduje się dom generalny zgromadzenia) – Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza w Mikołowie;

boromeuszki trzebnickie; boromeuszka trzebnicka, z przydawką przymiotną od przymiotnika *trzebnicki*, ten od nazwy miejscowości *Trzebnica* (koło Wrocławia, z siedzibą macierzystego domu generalnego zgromadzenia) – Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza;

dominikanki klauzurowe; dominikanka klauzurowa, z przydawką przymiotną od przymiotnika *klauzurowy*, ten od rzeczownika *klauzura* (dla oznaczenia odłamu zakonu dominikanek o surowszej regule) – Mniszki Zakonu Kaznodziejskiego;

elżbietanki cieszyńskie; elżbietanka cieszyńska, z przydawką przymiotną od przymiotnika *cieszyński*, ten od nazwy miejscowości *Cieszyn* (w której znajduje się klasztor zgromadzenia) – Zgromadzenie Sióstr Świętej Elżbiety Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka;

franciszkanki szkolne; franciszkanka szkolna, z przydawką przymiotną od przymiotnika *szkolny*, ten od apelatywu *szkoła* – Zgromadzenie Sióstr Szkolnych Trzeciego Zakonu Regularnego św. Franciszka z Asyżu;

franciszkanki szpitalne; franciszkanka szpitalna, z przydawką przymiotną od przymiotnika *szpitalny*, ten od apelatywu *szpital* – Zgromadzenie Sióstr Pielęgniarek Trzeciej Reguły św. Franciszka;

jadwiżanki wawelskie; jadwiżanka wawelska, z przydawką przymiotną od przymiotnika *wawelski* od nazwy wzgórza *Wawel* (gdzie pochowana jest patronka zgromadzenia św. Jadwiga Królowa) – Zgromadzenie Sióstr św. Jadwigi Królowej Służebnic Chrystusa Obecnego;

⁷ Por. Warzecha 2013.

karmelitanki bose; karmelitanka bosa, z przydawką przymiotną od przymiotnika *bosy* (dla oznaczenia odłamu zakonu karmelitów o surowszej regule) – Mniszki Bose Zakonu Najświętszego Maryi Panny z Góry Karmel;

urszulanki szare; urszulanka szara, z przydawką przymiotną od przymiotnika *szary* (zapewne od koloru habitu noszonego przez zakonnice) – Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego;

B. **benedyktynki adoracji**; benedyktynki adoracji, z przydawką dopełniaczową od rzeczownika *adoracja* – Zgromadzenie Benedyktynek Adoracji;

dominikanki Matki Bożej Różańcowej; dominikanka Matki Bożej Różańcowej, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Matka Boża Różańcowa* – Zgromadzenie Sióstr Dominikanek Matki Bożej Różańcowej;

franciszkanki Maryi Nieustającej Pomocy; franciszkanka Maryi Nieustającej Pomocy, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Maryja Nieustającej Pomocy* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Maryi Nieustającej Pomocy;

franciszkanki Przemienienia Pańskiego; franciszkanka Przemienienia Pańskiego, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Przemienienie Pańskie* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Przemieniania Pańskiego;

franciszkanki Rodziny Maryi; franciszkanka Rodziny Maryi, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Rodzina Maryi* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi;

franciszkanki Świętych Serc; franciszkanka Świętych Serc, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Święte Serca* – Siostry Franciszkanek Świętych Serc Jezusa i Maryi;

kapucynki Serca Jezusowego; kapucynka Serca Jezusowego, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Serce Jezusa* – Zgromadzenie Sióstr Kapucynek Najświętszego Serca Jezusa;

karmelitanki Dzieciątka Jezus; karmelitanka Dzieciątka Jezus, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Dzieciątko Jezus* – Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus;

misjonarki św. Antoniego Klareta, misjonarka św. Antoniego Klareta, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *święty Antoni Klarét* (od św. Antoniego Marii Klareta 1807–1870, patrona zgromadzenia) – Zgromadzenie Misjonarek św. Antoniego Marii Klareta;

misjonarki Afryki; misjonarka Afryki, z przydawką dopełniaczową od nazwy kontynentu *Afryka* – Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Najświętszej Maryi Panny Królowej Afryki;

misjonarki Chrystusa Króla; misjonarka Chrystusa Króla, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Chrystus Król* – Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Chrystusa Króla dla Polonii Zagranicznej;

misjonarki Krwi Chrystusa; misjonarka Krwi Chrystusa, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Krew Chrystusa* – Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Krwi Chrystusa;

misjonarki miłości; misjonarka miłości, z przydawką dopełniaczową od rzeczownika *miłość* – Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Miłości;

misjonarki szkoły; misjonarka szkoły, z przydawką dopełniaczową od rzeczownika *szkoła* – Unia św. Katarzyny ze Sieny Misjonarek Szkoły;

misjonarki Świętej Rodziny, misjonarka Świętej Rodziny, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Święta Rodzina* – Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Świętej Rodziny;

oblatki Serca Jezusa; oblatka Serca Jezusa, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Serce Jezusa* – Instytut Sióstr Oblatek Serca Jezusa;

pasjonistki św. Pawła; pasjonistka św. Pawła, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *święty Paweł* (od św. Pawła od Krzyża 1694–1775, założyciela rodziny pasjonistowskiej) – Zgromadzenie Sióstr Pasjonistek Świętego Pawła od Krzyża;

urszulanki Unii Rzymskiej; urszulanka Unii Rzymskiej, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Unia Rzymska* (powstała w 1900 r. na życzenie papieża Leona XIII z połączenia 63 autonomicznych klasztorów rozsianych po całym świecie, które na zaproszenie papieża wysłały swoje delegatki do Rzymu, gdzie wybrana została jedna przełożona generalna rezydująca w Rzymie⁸) – Unia Rzymska Zakonu Świętej Urszuli;

C. **augustianki od Miłosierdzia Jezusa;** augustianka od Miłosierdzia Jezusa, z przydawką przyimkową od zestawienia *Miłosierdzie Jezusa*, z przyimkiem *od* – Siostry Augustianki od Miłosierdzia Jezusa;

franciszkanki od chrześcijańskiej miłości; franciszkanka od chrześcijańskiej miłości, z przydawką przyimkową od zestawienia *chrześcijańska miłość*, z przyimkiem *od* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Chrześcijańskiej Miłości;

franciszkanki od cierpiących; franciszkanka od cierpiących, z przydawką przyimkową od imiesłowu *cierpiący* w lm., z przyimkiem *od* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Cierpiących;

franciszkanki od św. Klary; franciszkanka od św. Klary, z przydawką przyimkową od zestawienia *święta Klara* (ok. 1193–1253, patronka zgromadzenia) z przyimkiem *od* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od św. Klary;

franciszkanki z Orlika; franciszkanka z Orlika, z przydawką przyimkową od nazwy miejscowości *Orlik* (w diecezji pelplińskiej, z siedzibą polskiej prowincji zgromadzenia) z przyimkiem *z* – Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek od Pokuty i Miłości Chrześcijańskiej;

⁸ Informacje te otrzymałam od s. Darii Klich, za co serdecznie dziękuję. Za pomoc dziękuję również s. Marii Annie OSU.

klaryski od wieczystej adoracji; klaryska od wieczystej adoracji, z przydawką przymkową od zestawienia *wieczysta adoracja* z przymkiem *od* – Zakon Mniszek Klarysek od Wieczystej Adoracji;

magdalenki od pokuty; magdalenka od pokuty, z przydawką przymkową od rzeczownika *pokuta* z przymkiem *od* - Zgromadzenie Sióstr Świętej Marii Magdaleny od Pokuty;

urszulanki z Gandino; urszulanka z Gandino, z przydawką przymkową od nazwy miejscowości *Gandino* (we Włoszech, gdzie powstało zgromadzenie) z przymkiem *z* – Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Maryi Niepokalanej z Gandino;

D. **benedyktynki misjonarki**; benedyktynka misjonarka, z przydawką rzeczową od rzeczownika *misjonarka* ‘ta, która pracuje na misjach’ – Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Misjonarek;

benedyktynki oblatki; benedyktynka oblatka, z przydawką rzeczową od nazwy *oblatka* od łac. przymiotnika *oblatus* ‘ofiarowany’, z przyrostkiem *-ka* – (Sorores Oblatae Sancti Patris Benedicti) Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Oblatek w Polsce;

benedyktynki obliczanki; benedyktynka *obliczanka*, z przydawką rzeczową od nazwy *obliczanka*, ta od rzeczownika *oblicze* (Chrystusa), z przyrostkiem *-anka*, w lm. *-anki* – Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek od Wynagradzania Najświętszemu Obliczu Pana Naszego Jezusa Chrystusa;

benedyktynki sakramentki; benedyktynka sakramentka, z przydawką rzeczową *sakramentka* od wyrazu *sakrament*, z przyrostkiem *-ka*, w lm. *-ki* – Mniszki Benedyktynki od Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu;

benedyktynki samarytanki; benedyktynka samarytanka, z przydawką rzeczową od nazwy *samarytanka* (ta od nazwy etnicznej Samarytanka, przenośnie ‘kobieta miłosierna, pielęgnująca chorych’. Samarytanie, semicka grupa etniczno-religijna, żyjąca obecnie w Izraelu i Autonomii Palestyńskiej) – Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego;

dominikanki misjonarki; dominikanka misjonarka, z przydawką rzeczową od rzeczownika *misjonarka* ‘ta, która pracuje na misjach’ – Zgromadzenie Sióstr Dominikanek Misjonarek Jezusa i Maryi;

franciszkanki misjonarki; franciszkanka misjonarka, z przydawką rzeczową od rzeczownika *misjonarka* ‘ta, która pracuje na misjach’ – Franciszkanek Misjonarek Maryi;

franciszkanki służebnice Krzyża; franciszkanka służebnica Krzyża, z przydawką rzeczową od wyrażenia *służebnica Krzyża* – Siostry Franciszkanek Służebnic Krzyża; zob. też: **siostry z Lasek**;

kapucynki tercjarki; kapucynka tercjarka, z przydawką rzeczową od wyrazu *tercjarka* ‘członkini Trzeciego Zakonu św. Franciszka’ (tu ‘zachowująca także

regułę Trzeciego Zakonu św. Franciszka') – Zgromadzenie Sióstr Kapucynek Terejarek od Świętej Rodziny;

karmelitanki misjonarki; karmelitanka misjonarka, z przydawką rzeczowną od rzeczownika *misjonarka* 'ta, która pracuje na misjach' – Zgromadzenie Karmelitanek Misjonarek;

karmelitanki misjonarki terezjanki; karmelitanka misjonarka terezjanka, z rozwiniętą przydawką rzeczowną od zestawienia *misjonarka terezjanka* (dla oznaczenia przynależności do Karmelu Terecjańskiego, założonego przez św. Teresę od Jezusa i św. Jana od Krzyża) – Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Misjonarek Terezjanek;

klaryski kapucynki; klaryska kapucynka, z przydawką rzeczowną od nazwy *kapucynka* (tu, przestrzegający także reguły zgromadzenia Braci Mniejszych Kapucynów) – Mniszki Klaryski Kapucynki;

misjonarki klaretynki; misjonarka klaretynka, z przydawką rzeczowną od wyrazu *klaretynka*, ta od nazwiska *Klaret* (od św. Antoniego Marii Klareta, 1807–1870, założyciela zgromadzenia), z przyrostkiem *-ynka*, w lm. *-ynki* – Zgromadzenie Sióstr Maryi Niepokalanej Misjonarek Klaretynek;

misjonarki komboniani; misjonarka komboniana, z przydawką rzeczowną od nazwy *komboniana*, ta od nazwiska *Comboni* (od bł. Daniela Comboni, 1831–1881, założyciela zgromadzenia), z przyrostkiem *-anka*, w lm. *-anki* – Siostry Misjonarki Komboniani;

misjonarki skalabryni; misjonarka skalabrynia, z przydawką rzeczowną od nazwy *skalabrynia*, ta od nazwiska *Scalabrini* (Giovanni Battista Scalabrini, 1872–1952, założyciel zgromadzenia) z przyrostkiem *-anka*, w lm. *-anki* – Siostry Misjonarki od św. Karola Boromeusza Skalabryni (łac. *Sorores Missionariae Sancti Caroli Borromaei Scalabrinanae*);

3. Człon określany od nazw oznaczających czcicielki Matki Bożej, Chrystusa, świętych, symboli i atrybutów religijnych: córka, sługa, służebnica, służebniczka, uczennica

A. **służebniczki dębickie**; służebniczka dębicka, z przydawką przymiotną od przymiotnika *dębicki*, ten od nazwy miejscowości *Dębica* (na Podkarpaciu, gdzie znajduje się dom generalny zgromadzenia) – Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej;

służebniczki starowiejskie; służebniczka starowiejska, z przydawką przymiotną od przymiotnika *starowiejski*, ten od nazwy miejscowości *Stara Wieś* (koło Brzozowa w diecezji przemyskiej, gdzie znajduje się dom generalny i nowicjat zgromadzenia) – Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej;

służebniczki śląskie; służebniczka śląska, z przydawką przymiotną od przymiotnika *śląski*, ten od nazwy województwa *Śląsk* (siedziby jednej z czterech gałęzi zgromadzenia) – Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej – śląskie;

służebniczki wielkopolskie; służebniczka wielkopolska, z przydawką przymiotną od przymiotnika *wielkopolski*, ten od nazwy dzielnicy *Wielkopolska* (gdzie w miejscowości Podrzecz koło Gostynia powstało zgromadzenie) – Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny – wielkopolskie;

B. **córki Bożej Miłości**, córka Bożej Miłości, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Boża Miłość* – Zgromadzenie Córek Bożej Miłości;

córki św. Franciszka Serafickiego; córka św. Franciszka Serafickiego, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *święty Franciszek Seraficki* (1182–1226) – Zgromadzenie Córek św. Franciszka Serafickiego;

córki św. Franciszka z Florencji; córka św. Franciszka z Florencji, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *święty Franciszek* (od patrona św. Franciszka z Asyżu ok. 1181–1226) i przydawką od nazwy miasta *Florencja* (we Włoszech, gdzie powstało zgromadzenie) z przyimkiem *z* – Zgromadzenie Córek Tercjarek Franciszkańskich Córki św. Franciszka z Florencji;

córki Maryi; córka Maryi, z przydawką dopełniaczową od imienia *Maryja* (od Marii Matki Bożej patronki zgromadzenia) – Zgromadzenie Córek Maryi;

córki Maryi Niepokalanej; córka Maryi Niepokalanej, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Maryja Niepokalana* – Zgromadzenie Córek Maryi Niepokalanej;

córki Najczystszego Serca NMP; córka Najczystszego Serca NMP, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Najczystsze Serce NMP* – Zgromadzenie Córek Najczystszego Serca Najświętszej Maryi Panny;

sługi Jezusa; sługa Jezusa, z przydawką dopełniaczową od imienia *Jezus* – Zgromadzenie Sióstr Sług Jezusa;

służebnice Bożego Miłosierdzia; służebnica Bożego Miłosierdzia, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Boże Miłosierdzie* – Wspólnota Sióstr Służebnic Bożego Miłosierdzia;

służebnice Ducha Świętego; służebnica Ducha Świętego, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Duch Święty* – Zgromadzenie Misyjne Służebnic Ducha Świętego;

służebnice Ducha Świętego od wieczystej adoracji; służebnica Ducha Świętego od wieczystej adoracji, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Duch Święty* i przydawką przyimkową od zestawienia *wieczysta adoracja* z przyimkiem *od* – Zgromadzenie Służebnic Ducha Świętego od Wieczystej Adoracji;

służebnice Najświętszego Serca Jezusa; służebnica Najświętszego Serca Jezusa, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Najświętsze Serce Jezusa* – Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusa;

służebnice Nawiedzenia; służebnica Nawiedzenia, z przydawką dopełniaczową od wyrazu *Nawiedzenie* (od duchowości zgromadzenia, której podstawą jest tajemnica Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny⁹) – Zgromadzenie Sióstr Służebnic Nawiedzenia;

uczennice Boskiego Mistrza; uczennica Boskiego Mistrza, z przydawką dopełniaczową od zestawienia *Boski Mistrz* – Zgromadzenie Sióstr Pobożnych Uczennic Boskiego Mistrza,

uczennice Krzyża; uczennica Krzyża, z przydawką dopełniaczową od rzeczownika *Krzyż* – Wspólnota Sióstr Uczennic Krzyża;

4. Człon określany od nazwy oznaczającej instytucjonalny charakter zgromadzenia (rodzina, wspólnota, fraternia)

A. **rodzina monastyczna od Betlejem**, z przydawką przymiotną od przymiotnika *monastyczny* i przyimkową od nazwy miejscowości *Betlejem* z przyimkiem *od* – Rodzina Monastyczna od Betlejem, od Wniebowzięcia Najświętszej Dziewicy i od św. Brunona;

wspólnota z Lipia, z przydawką przyimkową od nazwy miejscowości *Lipie* (w dawnym województwie koszalińskim, gdzie powstała wspólnota) z przyimkiem *z* – Wspólnota Dzieci Łaski Bożej;

fraternia¹⁰ misyjna, z przydawką przymiotną od wyrazu *misje* – Fraternia Misyjna „Verbum Dei”.

Nazwy potoczne żeńskich zgromadzeń zakonnych dwu- lub wieloskładnikowe o strukturze dwuczłonowej (złożone z członu określonego i określającego) są najczęściej skröceniami pełnych nazw oficjalnych. Człon główny (określany) jest reprezentowany w większości tych nazw przez wyrazy charakterystyczne dla tradycji katolickiej i monastycznej. Określają one 1. status zakonnic: *siostra*, *kanoniczka*, 2. jednoczłonową nazwę potoczną zgromadzenia i jego członkiń funkcjonująca też jako samodzielna żeńska nazwa potoczna: *augustianki*, *-anka*; *benedyktynki*, *-ynka*; *boromeuszki*, *-ka*; *dominikanki*, *-anka*; *elżbietanki*, *-anka*; *jadwiżanki*, *-ka*,

⁹ Por. zakony-na-świecie.blogspot.com/2010/11/suzebnice-nawiedzenia.html [dostęp: 30.05.2013].

¹⁰ Rzeczownik *fraternia* występuje tutaj prawdopodobnie jako określenie charakteru wspólnotowego zgromadzenia. Oznaczałoby to, że związek etymologiczny wyrazu *fraternia* ze źródłosłowem łacińskim został zatarty. (Za cenne uwagi i pomoc w określeniu zmian w nazwie *fraternia* dziękuję Pani prof. Marii Malec).

karmelitanki, -anka; *klaryski*, -ka; *pasjonistki*, -ka¹¹; ale nie występującą samodzielnie, zawsze w grupie nominalnej jako podstawa formacji: *franciszczanki*, -anka; *kapucynki*, -ka; *magdalenki*, -ka; *misjonarki*, -ka; *oblatki*, ka; *urszulanki*, -ka, 3. funkcję czcicielki: *córka*, *śluga*, *służebnica*, *służebniczka*, *uczennica* oraz 4. charakter instytucjonalny wspólnoty: *rodzina*, *wspólnota*, *fraternia*. Niektóre z tych wyrazów funkcjonujące w innym znaczeniu w polszczyźnie ogólnej, na gruncie tradycji monastycznej nabrały swoistego, wyspecjalizowanego znaczenia (*siostra* ‘członkini zakonu żeńskiego’; *córka*, *śluga*, *służebnica*, *służebniczka*, *uczennica* ‘zakonnica czcicielka Pana Boga, Matki Bożej, świętych i in.). W większości przedstawionych nazw o strukturze dwuczłonowej człon określany powtarza się. Dopiero w związkach z różnymi przydawkami o funkcji wyodrębniającej tworzy nazwy odrębnych zgromadzeń zakonnych: człon główny *siostry* powtarza się 30 razy, *franciszczanki* 12, *misjonarki* 10, *benedyktynki* 6, *córki* 6, *służebnice* 5, *służebniczki* 4, *karmelitanki* 4, *dominikanki* 3, *urszulanki* 3, *boromeuszki* 2, *klaryski* 2, *kapucynki* 2, *uczennice* 2 razy, rzadziej występuje dany człon główny tylko w pojedynczych nazwach: *augustianki*, *elżbietanki*, *jadwiżanki*, *kanoniczki*, *magdalenki*, *oblatki*, *psjonistki*, *ślugi*, *rodzina*, *wspólnota*, *fraternia*.

Niezwykłe różnorodnie przedstawia się człon określający jedno- lub wieloskładnikowy omawianych nazw potocznych występujący w postaci przydawki rzeczownej, dopełniaczowej, przymiotnej, przymkowej, który może pochodzić:

– od imienia lub nazwiska założyciela zgromadzenia: *misjonarki skalabrynianki*, *misjonarki kombonianki*, *misjonarki klaretynki*, *pasjonistki św. Pawła*;

– od imienia patrona (patronki) zgromadzenia lub jego atrybutu: *uczennice Boskiego Mistrza*, *służebnice Najświętszego Serca Jezusa*, *służebnice Ducha Świętego*, *służebnice Bożego Miłosierdzia*, *córki Najczystszej Serca NMP*, *córki Maryi Niepokalanej*, *córki Maryi*, *córki św. Franciszka Serafickiego*, *córki Bożej Miłości*, *bernardynki obliczanki*, *franciszczanki od św. Klary*, *augustianki od Miłosierdzia Jezusa*, *oblatki Serca Jezusa*, *misjonarki Świętej Rodziny*, *misjonarki Krwi Chrystusa*, *misjonarki Chrystusa Króla*, *misjonarki św. Antoniego Klareta*, *karmelitanki Dzieciątka Jezus*, *kapucynki Serca Jezusowego*, *franciszczanki Świętych Serc*, *franciszczanki Rodziny Maryi*, *franciszczanki Maryi Nieustającej Pomocy*, *dominikanki Matki Bożej Różańcowej*, *siostry od św. Doroty*, *siostry od Aniołów*, *siostry Świętej Rodziny*, *siostry Rodziny Maryi*, *siostry Opatrzności Bożej*, *siostry Niepokalanego Serca Maryi*, *siostry Najświętszego Serca Jezusowego*, *siostry Matki Bożej Nieustającej Pomocy*, *siostry Matki Bożej Miłosierdzia*, *siostry Maryi Niepokalanej*, *siostry kamilianki*, *siostry św. Józefa*, *siostry Jezusa Miłosiernego*, *siostry Imienia Jezus*, *siostry Duszy Chrystusowej*, *siostry Bożego Serca Jezusa*, *kanoniczki Ducha Świętego*;

– od nazwy miejsca związanego z siedzibą zgromadzenia, miejsca działalności lub powstania zgromadzenia: *służebniczki wielkopolskie*, *służebniczki śląskie*,

¹¹ Por. Warzecha 2013.

służebniczki *starowiejskie*, służebniczki *dębnickie*, urszulanki z *Gandino*, franciszkanki z *Orlika*, misjonarki *Afryki*, jadowizanki *wawelskie*, elżbietanki *cieszyńskie*, boromeuszki *trzebnickie*, boromeuszki *mikołowskie*, siostry z *La-sek*, siostry *szensztackie*, wspólnota z *Lipia*;

- od wyrazu określającego pole działalności: benedyktynki *misjonarki*, dominikanki *misjonarki*, franciszkanki *misjonarki*, karmelitanki *misjonarki*; siostry *szpitalne*, franciszkanki *szpitalne*, franciszkanki *szkolne*, fraternia *misyjna*, misjonarki *szkoły*;
- od wyrazu wskazującego kolor stroju: siostry *białe*, urszulanki *szare*.

Jeżeli człon określany pochodzi od jednoczłonowej potocznej nazwy zgromadzenia, przydawka (człon określany) wskazuje odgałęzienia podstawowej formacji (zazwyczaj pochodzącej od zgromadzenia męskiego): *dominikanki klawurowe*, *karmelitanki bosc*, *benedyktynki adoracji*, *benedyktynki oblatki*, *benedyktynki sakramentki*, *benedyktynki samarytanki*, *franciszkanki od cierpiących*, *franciszkanki od chrześcijańskiej miłości*, *franciszkanki Przemienienia Pańskiego*, *franciszkanki szkolne*, *klaryski kapucynki*, *klaryski od wieczystej adoracji*;

Omówione tu potoczne nazwy żeńskich zgromadzeń zakonnych dwu- i kilkuskładnikowe są liczniejsze od jednowyrazowych¹². Zasadniczy sposób ich tworzenia polega na przejmowaniu gotowych lub gramatycznie zmodyfikowanych fraz z pełnych nazw oficjalnych. Różnorodnie przedstawia się struktura członu podrzędnego. Jak zaznaczono wyżej, pełni on rolę przydawki, która może być jedno-, a nawet kilkuskładnikowa. Człon określany dwu- lub wieloelementowy może pochodzić od zestawienia, np. siostry *Maryi Niepokalanej*, siostry *Matki Bożej Nieustającej Pomocy* lub może zawierać dwie przydawki, np. córki św. *Franciszka* (przydawka dopełniaczowa) z *Florencji* (przydawka przyimkowa); służebnice *Ducha Świętego* (przydawka dopełniaczowa), *od wieczystej adoracji* (przydawka przyimkowa).

Nazwy zakonów, nierzadko powstających na zachodzie Europy, w formie oficjalnej tworzone były po łacinie lub w innym języku, stąd w potocznych nazwach zgromadzeń żeńskich znajdujemy niekiedy obce pozostałości, zwłaszcza w członie określającym, najczęściej w nazwach własnych, np. siostry św. Józefa z *Cluny*, siostry *de Notre Dame*, siostry *Sacre Coeur*, siostry *szensztackie*, urszulanki z *Gandino*.

Nieoficjalne (potoczne) określenia żeńskich zgromadzeń zakonnych i ich członów w Polsce przedstawiają różnorodny i ciekawy zbiór nazw, których źródłem są najczęściej nazwy oficjalne. Przedstawiony przedmiot badawczy i sposób jego opisu jest jedynie fragmentaryczny, zasługuje na całościowe i dokładne opracowanie.

¹² Zebranych przeze mnie nazw jednoczłonowych jest 64, nazw dwu- lub więcejskładnikowych jest 101. Por. Warzecha 2013.

Bibliografia

- Kucharzyk R., 2010, *Słownictwo odantroponimiczne w gwarach polskich*, Kraków.
Łoziński B., 2002, *Leksykon zakonów w Polsce*, Warszawa.
Warzecha B., 2010, *Nazwy nieoficjalne męskich zgromadzeń zakonnych i ich członków w Polsce*, „Język Polski”, nr XC, s. 266–276.
Warzecha B., 2013, *Nazwy nieoficjalne żeńskich zgromadzeń zakonnych i ich członkiń w Polsce*, „Język Polski”, nr XCIII, s. 196–205.

THE UNOFFICIAL NAMES OF THE WOMEN'S RELIGIOUS CONGREGATIONS AND THEIR MEMBERS IN POLAND

Summary

The subject of my article is the analysis of the 106 unofficial two components or several ones of the colloquial names of the women's religious congregations and their members in Poland. These words are known to the 'ordinary' people and they are used to identify the given congregation. The common names are often the shorts of the full official names. The analysis shows the mechanism how to create the colloquial names in their relation to the full official names. It indicates the characteristic nomination models, it also draws the attention to the diversity of lexical bases and how to create a subordinate member.

The characteristics of these names is shown from the point of view of the main body. Within the established groups names were downgraded due to the defining members expressed as: the attributive adjective, the attributive genitive, the attributive prepositional and the attributive nouns. The specifying part of these colloquial names is not various and it can come from the name or the surname of the congregation's founder, the name of the patron or the patron's attribute, the name of the registered office, the business's place or the establishing of the congregation, the word defining the field of activity, the word indicating the colour of the outfit.